

Toplumda Yaşayan Yaşlı Yetişkinlerin Pandemi Farkındalığı: Tanımlayıcı-Kesitsel Bir Çalışma Pandemic Awareness among the Community-Dwelling Older Adults: A Descriptive-Cross-Sectional Study

 Ebru Sönmez Sarı¹, Handan Terzi²

¹Bayburt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Bayburt, Türkiye.

²Ankara Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara, Türkiye.

ÖZ

Giriş: COVID-19 pandemisi, tüm dünyada özellikle yaşlı popülasyonun sağlık ve iyilik halini olumsuz etkilediği bilinen önemli bir halk sağlığı krizidir. Bu çalışma toplumda yaşayan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığı ve yordayıcı faktörlerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Yöntem: Bu araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tipte yapıldı. Araştırmanın verileri 188 yaşlı yetişkinden kişisel bilgi formu ve Pandemi Farkındalık Ölçeği kullanılarak yüz yüze toplandı. Veriler tanımlayıcı istatistikler, bağımsız gruplarda t-testi, tek yönlü varyans analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi ile değerlendirildi.

Bulgular: Araştırmaya katılan yaşlı yetişkinlerin Pandemi Farkındalık Ölçeği toplam puan ortalaması $33,08 \pm 3,58$ idi. Evli olanların, ortaokul ve üzeri mezunu olanların, yüksek gelirli olanların, çalışanların ve COVID-19 aşısı olanların pandemi farkındalıklarının yüksek olduğu belirlendi ($p < 0,05$). Çoklu doğrusal regresyon analizinde kadınların ($\beta = 0,282$, %95 GA = 0,451-3,590), ortaokul ve üzeri mezunların ($\beta = 0,459$, %95 GA = 1,464-5,883) ve yüksek gelirli olanların ($\beta = 0,182$, %95 GA = 0,216-2,438) Pandemi Farkındalık Ölçeği puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptandı ($p < 0,05$).

Sonuç: Yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının orta-üzeri düzeyde olduğu belirlendi. Cinsiyet, eğitim durumu ve sosyoekonomik durum değişkenlerinin yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığı düzeyinin yordayıcıları olduğu saptandı. Çalışma sonuçları, yaşlı yetişkinlerin pandemiler hakkında bilgi ve farkındalığını artırmayı amaçlayan koruyucu sağlık hizmetlerinde erkek cinsiyetine, eğitim düzeyi ve düşük gelirli olanlara daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: halk sağlığı hemşireliği, kırılğan yaşlılar, koruyucu sağlık hizmetleri, pandemi

ABSTRACT

Objective: The COVID-19 pandemic is an important global public health crisis that is known to adversely affect the health and well-being of older adults. This study was conducted to determine pandemic awareness and its predictors among community-dwelling older adults.

Method: This was a descriptive-cross-sectional study. The data were collected face-to-face from 188 older adults via a questionnaire and the Pandemic Awareness Scale. The data were analyzed with descriptive statistics, independent samples t-test, One-Way ANOVA, and multiple linear regression analysis.

Results: The total mean score of the Pandemic Awareness Scale was 33.08 ± 3.58 . The pandemic awareness was significantly higher among older adults, those who were married, had graduated from secondary school and above, who had higher income, who were workers and had been vaccinated against COVID-19 ($p < 0.05$). In the multiple regression analysis, the total mean score of the Pandemic Awareness Scale (PAS) was found higher in women ($\beta = 0.282$, 95% CI = 0.451-3.590), those who were secondary school graduates ($\beta = 0.459$, 95% CI = 1.464-5.883), and those who had higher income ($\beta = 0.182$, 95% CI = 0.216-2.438) ($p < 0.05$).

Conclusion: The pandemic awareness level of older adults was above moderate. Gender, graduation, and socioeconomic status were the predictors of the pandemic awareness level of older adults. The results of the study showed that male gender, lower education, and lower income level should be given more importance in preventive healthcare services, which target to increase the knowledge and awareness of older adults about pandemics.

Keywords: community health nursing, frail elderly, pandemic, preventive health services

Gönderim Tarihi: 30.07.2023 **Kabul Tarihi:** 28.12.2023

Correspondence: Ebru Sönmez Sarı, Bayburt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Bayburt, Türkiye.

E-mail: ebrusonmez85@hotmail.com

Atıf/ Cite as: Sonmez Sari E., Terzi H. Pandemic Awareness among the Community-Dwelling Older Adults: A Descriptive-Cross-Sectional Study.

Kocaeli Med J 2023;12(3):355-362. doi: 10.5505/ktd.2023.29895

Copyright © Published by Kocaeli Derince Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Kocaeli, Türkiye.

GİRİŞ

COVID-19 pandemisi, tüm dünyada özellikle yaşlı popülasyonun sağlık ve iyilik halini olumsuz etkilediği bilinen önemli bir halk sağlığı krizidir (1). Yaşlı yetişkinler, COVID-19'a bağlı yüksek mortalite oranlarının yanı sıra, bir aile üyesinin veya arkadaşının ölümü, gelirinin azalması, toplumsal aktivitelere katılmadan uzun süre uzak kalma gibi sosyoekonomik kayıplar açısından da yüksek risk altında olan bir gruptur (2). Pandemide uygulanan sokağa çıkma kısıtlaması yaşlı yetişkinlerin sosyal dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalma durumlarını, beraberinde mental sorunlarını artırmıştır (1, 3-5). Bununla birlikte normalleşme sürecinde COVID-19'un bulaşmasını önlemeye yönelik hijyen önlemlerinin uygulanmasıyla ilgili geliştirilen politikalar, yaşlı yetişkinlerin hem fiziksel hem de mental sağlığının korunması adına oldukça önemli olmuştur (6, 7). Buna karşın yaşlı yetişkinlerin pandeminin etkileri ile baş etmede kullandıkları yöntemlerin uygunluğu tam olarak bilinmemektedir (2). Yaşlı yetişkinlerin farkındalık düzeylerinin yüksek olmasının, hijyen sorunlarının kontrol altına alınmasında kolaylaştırıcı bir faktör olduğu belirtilmektedir (4, 8, 9).

Farkındalık, bir şeyin gerçekleştiğini veya var olduğunu bilmek ve anlamak olarak tanımlanmaktadır (10). Koronavirüs farkındalığı, bireyin COVID-19'un bulaşıcılığına yüklediği anlam, hastalığın ciddiyeti ve sonuçları ile hastalığı önleme stratejileri konusunda bilinçli olma düzeyi olarak ifade edilmektedir (4). Toplumun COVID-19 ile ilgili tehdit algısı, güvenilir bilgi kaynaklarına ulaşma becerisi ve bilgi düzeyi farkındalık kavramının birer bileşenidir, buna ek olarak virüsten korunmaya yönelik önlemleri davranışa dönüştürmede oldukça önemlidir (5, 9, 11). Yapılan çalışmalarda yaş faktörünün, COVID-19 farkındalığıyla ilgili önemli bir gösterge olduğu saptanmıştır (8, 9, 12). Çin'de yapılan bir çalışmada, 60 ile 69 yaş arası yaşlı yetişkinlerin COVID-19 farkındalık düzeyinin daha düşük olduğu belirlenmiştir (8). İtalya'da yapılan bir çalışmada COVID-19 ve hastalıktan korunma önlemlerine yönelik yüksek bilgi düzeyinin küçük yaş ile ilişkili olduğu saptanmıştır (12). Pandeminin ilanı itibarıyla 37 ülkedeki COVID-19 farkındalığının çevrimiçi bilgi arama davranışı ile ilişkisinin incelendiği başka bir çalışmada ise, yaşlı nüfus oranı yüksek olan ülkelere yaşlı yetişkinlerin pandemi ile ilgili çevrimiçi bilgi arama davranışlarının ve farkındalığının gençlere göre daha düşük olduğu bildirilmiştir (9). Günümüzde COVID-19'un küresel bir sağlık acili olarak kabul edilme durumu sona erdirilmiş olsa da toplumların gelecekteki olası pandemik acillere yönelik hazırlıkların kolaylaştırarak politikalara ihtiyaç olduğu bir gerçektir. Bu nedenle özellikle yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının bireysel düzeyde incelenmesi bir gerekliliktir. Ayrıca pandemi farkındalığı ile ilişkili sosyodemografik faktörlerin belirlenerek, geliştirilecek olan politikaların uygulamada yer bulması, bunların yaşlı yetişkinler tarafından kabul edilme oranlarının artırılması ve pandemiye verilecek yanıtın hızlandırılması için önemli olduğu düşünülmektedir.

Pandemik acillere verilecek yanıtın pandeminin kontrolünde önemli olduğu göz önünde bulundurulduğunda, birinci basamak sağlık hizmetlerinin COVID-19'un yaşlı yetişkinlerde hastalığın önlenmesindeki etkisinin oldukça önemli olduğu açıktır (6). Halk sağlığı hemşireleri, bireyin ve toplumun pandemi ile ilgili bilgi ve farkındalıklarının artırılmasındaki rolleriyle pandemi kontrolünün sağlanmasında oldukça etkili sağlık profesyonelleridir (13). Yapılan bu çalışma ile özellikle birinci basamak hizmetlerde çalışan hemşirelerin, yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalık düzeyini ve göstergelerini belirleyerek gelecekteki bulaşıcı

hastalıklar kaynaklı halk sağlığı acillerinin daha hızlı kontrol altına alınmasını sağlayacağı ve yaşlı sağlığını olumlu etkileyecek stratejilere yol göstereceği düşünülmektedir.

Bu çalışma toplumda yaşayan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığı ve yordayıcı faktörlerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı. Araştırma kapsamında yanıt aranan sorular şunlardır:

- 1.Toplumda yaşayan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığı ne düzeydedir?
- 2.Toplumda yaşayan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalık düzeyini yordayan faktörler nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı ve kesitsel tipte yapıldı.

Evren ve Örneklem

Araştırma Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Bayburt şehir merkezinde yürütüldü. Bayburt, Türkiye'nin nüfusu en düşük olan şehri olmasının yanı sıra, şehrin yaşlı nüfus oranı (%11,9), ülkenin yaşlı nüfus oranının (%9,9) üzerindedir (14). Bu nedenle araştırma evrenini, Bayburt şehir merkezindeki 4 nolu aile sağlığı merkezine kayıtlı yaşlı yetişkinler oluşturdu. Bu aile sağlığı merkezi şehir merkezinde yer alan aile sağlığı merkezleri arasından kura yöntemi ile seçildi. Araştırmanın örneklem büyüklüğü G*Power 3.1.9.4 programı ile daha önce yapılmış bir çalışmadaki bilgiler temel alınarak 0,99 güç, 0,01 hata payı ve 0,36'lık bir etki büyüklüğü için en az 168 katılımcı olarak belirlendi (15). Veri kayıplarının önlenmesi amacıyla hesaplanan örneklem büyüklüğünün en az %10 daha fazlası yaşlı yetişkinlere ulaştırılması hedeflendi (16). Hesaplanan örneklem büyüklüğüne ulaşmada kolayda örnekleme yöntemi kullanıldı.

Araştırmaya dâhil edilme kriterleri: 1) 65 yaş ve üzerinde olma 2) Toplumda yaşama ve 3) Araştırmaya katılmayı kabul etmedir. Araştırmadan dışlanma kriterleri: 1) Görme ve işitme engelinin olması, 2) Kurumda yaşama, 3) Nöro-psikiyatrik bir problemin olması ve 4) Veri toplama araçlarını eksik doldurmadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri kişisel bilgi formu ve Pandemi Farkındalık Ölçeği kullanılarak toplandı.

Kişisel bilgi formu: İlgili literatürden yararlanılarak hazırlanan form, yaşlı yetişkinlerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, gelir durumu, kronik hastalık varlığı, sürekli ilaç kullanımı, COVID-19 geçirme durumu, COVID-19 aşısı olma durumu gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik kapalı uçlu 12 sorudan oluşmaktadır (2, 12). Pandemi Farkındalık Ölçeği (PFÖ): Arpacı ve arkadaşları tarafından bireylerin pandemi ve salgın durumlarına yönelik farkındalıklarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (15). Ölçek, dokuz madde ve tek alt boyuttan oluşmaktadır, beşli Likert tipidir (1=kesinlikle katılmıyorum-5=kesinlikle katılıyorum). Ölçeğin 1. ve 3. maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 9-45 arasında değişmekte olup, kesme noktası bulunmamaktadır. Ölçekten alınan puanın artması, farkındalık

düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Orijinal ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0,89 olarak belirlenmiştir (15). Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı 0,76 olarak bulundu.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri Eylül-Kasım 2022 tarihleri arasında yüz yüze görüşme yöntemi ile toplandı. Veriler, yaşlı yetişkinlerin rutin kontrol ve danışmanlık randevu saatleri dışında aile sağlığı merkezinde bulunan özel bir odada veya gezici hizmet günlerinde aile sağlığı merkezi personeli ile birlikte yapılan ev ziyaretleri sırasında yaşlı birey ile birebir görüşülerek toplandı. Veri toplama araçları uygulanmadan önce yaşlı yetişkinlere bilgilendirme metni okunarak sözlü ve/veya yazılı bilgilendirilmiş onamları (informed consent) alındı. Araştırmaya katılmayı kabul eden ve okuma-yazması olan yaşlı yetişkinlere veri toplama formları dağıtıldı ve araştırmacı gözetiminde doldurmaları istendi. Okuma-yazması olmayan yaşlı yetişkinlere veri toplama formunda yer alan sorular tek tek okunmuş ve verdikleri yanıtlar kaydedildi. Yaşlı yetişkinlerin araştırmanın herhangi bir aşamasında herhangi bir sebep göstermeden çalışmadan ayrılmasına izin verildi. Veri toplama araçlarının uygulanması ortalama 15 ile 45 dakika sürdü.

Verilerin Analizi

Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında G*Power versiyon 3.1.9.4 programı kullanıldı. Veriler IBM Statistical Packages for Social Science (SPSS) 25.0 (IBM Corp., Armonk, NY) programı kullanılarak analiz edildi. Veri setinin normal dağılıma uygunluğu Skewness-Kurtosis değerleri (± 2) ile değerlendirildi ve verilerin normal dağıldığı belirlendi (17). Tanımlayıcı istatistikler sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri ile sunuldu. Grup içi karşılaştırmalar ikili gruplar için bağımsız gruplarda t-testi, ikiden fazla gruplar için tek yönlü varyans analizi ile değerlendirildi. Grup içi karşılaştırmalarında farkın kaynağının belirlenmesinde post hoc analizlerinden (Bonferroni correction) yararlanıldı. PFÖ yordayıcıları çoklu doğrusal regresyon analizi (enter metodu) ile belirlendi. Çoklu doğrusal regresyon analizi öncesinde veri setinde çoklu bağıntı olmadığı ve veri setinin normal dağılıma uygun olduğu saptandı (VIF<10; Durbin-Watson=1,683). Anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak kabul edildi.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri yaşlı yetişkinlerin sosyodemografik özellikleri; bağımlı değişkeni PFÖ toplam puanı ortalamasıdır.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yapılabilmesi için Bayburt Üniversitesi Etik

Kurulundan onay alındı (Tarih: 23.05.2022/Karar sayısı:114-06). Araştırmanın ilgili aile sağlığı merkezinde yapılabilmesi için Bayburt İl Sağlık Müdürlüğü'nden gerekli kurum izinleri alındı. Araştırmada Pandemi Farkındalık Ölçeği'nin kullanılabilmesi için gereken izin, ölçeğin yazarından e-mail aracılığıyla yazarlar tarafından alındı. Çalışmaya katılmayı kabul eden ve okuma-yazma bilen yaşlı yetişkinlerden sözlü ve yazılı; okuma-yazma bilmeyen yaşlı yetişkinlerden sözlü bilgilendirilmiş onamlar alındı. Araştırma Helsinki Deklarasyonu prensipleri çerçevesinde yürütüldü.

BULGULAR

Araştırmaya, veri toplama tarihleri arasında ilgili aile sağlığı merkezine başvuran veya ev ziyareti yapılan gönüllü 192 yaşlı yetişkin katıldı. Araştırmaya katılan yaşlı yetişkinlerden dört tanesi veri toplama araçlarını eksik doldurduğu için örneklem dışlandı. Araştırma 188 yaşlı yetişkin ile tamamlandı.

Araştırmaya katılan yaşlı yetişkinlerin sosyodemografik özellikleri ile PFÖ puan ortalamaları Tablo 1'de gösterildi. Araştırmaya katılan yaşlı yetişkinlerin yaş ortalamasının $74,48\pm 7,95$ ve %53,2'sinin erkek olduğu belirlendi. Araştırmaya katılan yaşlı yetişkinlerin %64,4'ünün evli olduğu, %28,2'sinin okuryazar olmadığı, %46,8'nin en az bir kronik hastalığının olduğu ve %44,7'sinin sürekli ilaç kullandığı saptandı. Yaşlı yetişkinlerin %62,2'sinin COVID-19 hastalığını geçirdiği ve %73,9'unun en az bir doz COVID-19 aşısı olduğu belirlendi.

Araştırmaya katılan yaşlı yetişkinlerin PFÖ toplam puan ortalamasının $33,08\pm 3,58$ olduğu bulundu. Evli olanların, ortaokul ve üzeri mezunu olanların, yüksek gelirli olanların, çalışanların ve COVID-19 aşısı olanların pandemi farkındalıklarının yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$) (Tablo 1).

Tablo 2'de yaşlı yetişkinlerin PFÖ puan ortalamasını yordayan faktörler gösterildi. Yapılan çoklu regresyon analizinde oluşturulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve modele dahil edilen değişkenlerin varyansın %20,9'unu açıkladığı belirlendi ($R^2=0,209$, $F=3,273$, $p<0,001$).

Modele dahil edilen değişkenlerden cinsiyet, eğitim durumu ve sosyoekonomik durum değişkenlerinin yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının istatistiksel olarak anlamlı yordayıcıları olduğu saptandı ($p<0,05$). Çoklu regresyon analizinde kadınların ($\beta=0,282$, %95 GA=0,451-3,590), ortaokul ve üzeri mezunların ($\beta=0,459$, %95 GA=1,464-5,883) ve yüksek gelirli yaşlıların ($\beta=0,182$, %95 GA=0,216-2,438) PFÖ puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlendi ($p<0,05$).

Tablo 1: Yaşlıların Sosyodemografik Özellikleri ve Pandemi Farkındalık Ölçeği Ortalama Puanı Karşılaştırılması (n = 188)					
Sosyodemografik özellik	n	%	PFÖ		
			Ortalama ± SS	test	p
Cinsiyet					
Kadın	88	46,8	33,14 ± 3,82	t =0,224	0,823
Erkek	100	53,2	33,03 ± 3,38		
Eğitim durumu					
Okuryazar değil ¹	53	28,2	31,84 ± 3,36	F=5,783	0,001
Okuryazar ²	45	23,9	33,06 ± 3,49		
İlkokul ³	38	20,2	32,73 ± 3,37		
Ortaokul ve üzeri ⁴	52	27,7	34,61 ± 3,57		
Medeni durum					
Evli	121	64,4	33,75 ± 3,36	t=-3,529	0,001
Bekar	67	35,6	31,88 ± 3,69		
Meslek					
Çalışmıyor	77	41,0	33,03 ± 3,57	F=3,766	0,025
Emekli	75	39,9	32,48 ± 3,36		
Çalışıyor (Çiftçi, Esnaf)	36	19,1	34,44 ± 3,79		
Gelir durumu					
Düşük gelirli ^a	38	20,2	31,68 ± 3,42	F=7,158	0,001
Orta gelirli ^b	74	39,4	32,70 ± 3,68		
Yüksek gelirli ^c	76	40,4	34,15 ± 3,28		
Kronik hastalık varlığı					
Evet	88	46,8	32,73 ± 3,45	t=1,244	0,215
Hayır	100	53,2	33,39 ± 3,69		
Sürekli ilaç kullanma durumu					
Evet	84	44,7	32,77 ± 3,47	t=1,070	0,286
Hayır	104	55,3	33,33 ± 3,67		
COVID-19 geçirme durumu					
Evet	117	62,2	33,37 ± 3,61	t=-1,432	0,154
Hayır	71	37,8	32,60 ± 3,50		
COVID-19 aşısı olma durumu					
Evet	139	73,9	33,39 ± 3,82	t=-2,389	0,018
Hayır	49	26,1	32,20 ± 2,65		

t=Bağımsız grupta t-testi; F=One-way ANOVA; Bonferroni: $4 > 1$, $c > a$.

PFÖ: Pandemi Farkındalık Ölçeği

Tablo 2. Yaşlıların Pandemi Farkındalığını Yordayan Faktörler							
Bağımsız Değişkenler	Standardize Edilmemiş Katsayı	Standardize Edilmiş Katsayı				95% GA	
	B	SE	β	t	p	Alt sınıır	Üst sınıır
(Constant)	30,041	4,077		7,369	<0,000	21,995	38,088
Yaş	0,009	0,048	0,020	0.186	0.853	-0,085	0,103
Cinsiyet (ref: erkek)							
Kadın	2,020	0,795	0,282	2,540	0,012	0,451	3,590
Medeni durum (ref: evli)							
Bekar	-0,870	0,675	-0,116	-1,290	0,199	-2,202	0,461
Eğitim durumu (ref: Okuryazar değil)							
Okuryazar	1,986	0,843	0,237	2,355	0,020	0,321	3,651
İlkokul	2,189	0,985	0,246	2,222	0,028	0,245	4,132
Ortaokul ve üzeri	3,673	1,119	0,459	3,281	0,001	1,464	5,883
Sosyoekonomik durumu (ref: Orta gelirli)							
Düşük gelirli	0,077	0,785	0,009	0,098	0,922	-1,473	1,627
Yüksek gelirli	1,327	0,563	0,182	2,357	0,020	0,216	2,438
Meslek (ref:Çalışmıyor)							
Emekli	-0,510	0,648	-0,070	-0,788	0,432	-1,789	0,768
Çalışıyor	0,639	0,821	0,070	0,778	0,437	-0,981	2,259
Kronik hastalık (ref: Evet)							
Hayır	-0,229	1,277	-0,032	-0,179	0,858	-2,749	2,291
Sürekli ilaç kullanma (ref: Evet)							
Hayır	-0,470	1,278	-0,065	-0,368	0,714	-2,992	2,052
COVID-19 geçirme durumu (ref: Evet)							
Hayır	-0,417	0,535	-0,056	-0,779	0,437	-1,472	0,639
COVID-19 aşısı olma (ref: Evet)							
Hayır	-0,442	0,583	-0,054	-0,759	0,449	-1,593	0,708
Bağımlı değişken: PFÖ toplam puan ortalaması Durbin-Watson=1,683; F=3,273, p<0,001; R= 0,458; R ² = 0,209; Adjusted R ² = 0,145 ref: Referans; GA: Güven aralığı; SE: Standart hata; β : Standardize regresyon katsayısı							

TARTIŞMA

Bu çalışmada toplumda yaşayan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığı düzeyi ve yordayan faktörler araştırıldı. Bir hastalık için farkındalık, bireyin bilgisini kullanarak o hastalığın belirtilerini fark etme durumudur (5, 18). Özellikle yaşlı yetişkinlerin pandemilere karşı farkındalık düzeylerinin ve yordayıcılarının bilinmesi, COVID-19 gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek ve kontrol altına almak açısından önem taşımaktadır (8, 12, 19). Nitekim, pandemi farkındalığının sağlık okuryazarlığı ve mental iyilik hali ile ilişkili olduğu, yüksek farkındalığın psikolojik sağlık durumunu iyileştirdiği yapılan çalışmalarda gösterilmiştir (5, 8). Bu bağlamda çalışmadan elde edilen sonuçların, yaşlı yetişkinlerin gelecekte olası başka pandemilere karşı hazırlıklı olmaları ve kendilerini koruyabilecekleri tedbirleri alabilmeleri konusunda önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının orta-üzeri düzeyde olduğu belirlendi. Türkiye'nin farklı bölgelerinde yapılmış çalışmalarda, yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının yüksek düzeyde olduğu bildirilmiştir (5, 19). İtalya'da 65 yaş ve üzeri bireylerle yapılmış bir çalışmada pandemi farkındalığının yaş arttıkça düştüğü belirlenmiştir (12). Çin'de genel popülasyonda yapılmış bir çalışmada, 60 ile 69 yaş arasındaki yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının düşük düzeyde olduğu saptanmıştır (8). Bu farklılığın, çalışmalara katılan yaşlı yetişkinlerin COVID-19 gibi pandemik acillerle ilgili ciddiyet algılarından ve çoklu komorbide durumlarının hastalığın olumsuz etkilerini arttırdığına yönelik mevcut bilgi düzeylerinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir (1, 20, 21). Yaşlı yetişkinler, pandemi sürecinde televizyon, akıllı telefon, sosyal medya, internet gibi dijital pek çok kaynak aracılığıyla COVID-19'un belirti-bulguları, korunma önlemleri ve hastalığın seyri ile ilgili bilgi edinerek konuyla ilgili farkındalık kazanmış olabilirler (9, 12). Bu bağlamda, pandemiye sağlıkları için bir tehdit olarak algılayan yaşlı yetişkinlerin farkındalık düzeyinin daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur.

Yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, cinsiyet, eğitim durumu ve sosyoekonomik durum değişkenlerinin yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığı düzeyinin yordayıcıları olduğu saptandı. PFÖ puanını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordadığı bulunan değişkenlerden "eğitim durumu" değişkeninin, önem sıralamasında ilk sırada yer aldığı belirlendi. Bu çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının en yüksek düzeyde olduğu saptandı. Bu bulgu, literatürle paralellik göstermektedir (8, 12). Eğitim düzeyi düşük olan yaşlı yetişkinlerin, pandemi hakkında doğru bilgiye erişimde zorluk yaşamaları daha olası olduğu için, yeterli düzey bilgi ve farkındalığa sahip olmadıkları söylenebilir. Bu durum, yaşlı bireyin koruyucu önlemlere uyumunu azaltarak riskli sağlık davranışları göstermesine ve hastalık etkeninden daha olumsuz etkilenmesine neden olabilir (12, 19). Bu nedenle, yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının artırılmasına yönelik planlanacak sağlık eğitimlerinin bu popülasyonun tamamına kolay erişilebilir ve anlaşılır bir şekilde sunulmasının, pandeminin kontrolünde önemli bir strateji olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada PFÖ puanını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordayan ikinci önemli değişkenin "cinsiyet" olduğu bulundu. Bu çalışmada kadın yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının

erkeklerinkinden daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılmış bir çalışmada 70 yaş üzeri ve kadın olan yaşlı yetişkinlerin COVID-19 tehdit algılarının yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur (21). İtalya'da yapılmış bir çalışmada kadın yaşlı yetişkinlerin COVID-19 ve önleyici tedbirler hakkında daha yüksek bilgi düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir (12). Bir hastalığa yönelik farkındalık, toplumun risk algısı, sağlık davranışı ve sağlık bilgisinin koruyucu davranış üzerindeki etkisini içerir (18). Cinsiyetler arasındaki bu farklılık kadın yaşlı yetişkinlerin COVID-19 hastalığının etkilerini erkeklere göre daha ciddiye almasından kaynaklanmış olabilir. Bu bağlamda kadınların pandeminin risklerini azaltmak için gerekli koruyucu önlemlere uyma konusunda daha duyarlı ve yüksek farkındalığa sahip olmaları beklenen bir sonuçtur. Bununla birlikte Türkiye'de yapılmış olan diğer çalışmalarda cinsiyetin pandemi farkındalığını anlamlı etkilemediği saptanmıştır (5, 19). Bu farklılığın çalışmaların yapıldıkları bölgelerin özellikleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada PFÖ puanını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordayan üçüncü değişkenin "sosyoekonomik durum" olduğu belirlendi. Bu çalışmada yüksek gelirli olan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının, orta gelirli yaşlı yetişkinlerinkine göre daha yüksek düzeyde olduğu bulundu. Bu bulgu ulusal ve uluslararası güncel literatürle benzerlik göstermektedir (5, 8). Kaynaklara erişim açısından daha avantajlı oldukları düşünülen yüksek gelirli yaşlı yetişkinler, COVID-19'un bulaşma yollarını ve korunmak için yapılması gerekenleri daha iyi anlayabilir ve pandemiyle ilgili güncel bilgilere daha kolay ulaşabilirler. Bu nedenle, yüksek gelirli yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalık düzeylerinin daha yüksek olmasının korunma önlemlerini erken dönemde uygulamaya aktarmalarını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Yaşlı nüfus oranı Türkiye ortalamasının üstünde olan bir şehirde toplumda yaşayan yaşlı yetişkinlerle yapılmış olması bu çalışmanın güçlü bir yönüdür. Ayrıca bu çalışmadan elde edilen sonuçların, gelecekte daha geniş örnekleme yapılacak çalışmalara ışık tutacak nitelikte olduğu düşünülmektedir. Sonuçlarının pandeminin kontrol altına alındığı dönemdeki durumu yansıtıyor olması bu çalışmanın diğer bir güçlü yönüdür. Bununla birlikte, araştırma verileri yaşlı yetişkinlerin öz bildirimleriyle sınırlı olması ve çalışmanın kesitsel tipte yapılmış olması nedeniyle araştırma sonuçları yalnızca veri toplama sırasındaki durumu yansıtmaktadır. Ayrıca elde edilen sonuçlar, çalışmanın yapıldığı örnekleme ile sınırlı olup, ülkedeki tüm yaşlı popülasyonuna genellenebilir nitelikte değildir. Literatürde yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığını ve yordayıcı faktörlerini spesifik olarak inceleyen çalışma sayısının sınırlı olması, çalışma bulgularının tartışılmasını zorlaştırmıştır.

SONUÇ

Sonuç olarak bu çalışmaya katılan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının orta-üzeri düzeyde olduğu, kadınların, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi yüksek olanların pandemi farkındalığının daha yüksek olduğu belirlendi. Çalışma sonuçları, pandemiler hakkında bilgi ve farkındalığı artırmayı amaçlayan koruyucu sağlık hizmetlerinde erkeklere, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi düşük olanlara daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu kapsamda hemşireler, bulaşıcı hastalık etkenleri ve

korunmaya yönelik sağlık davranışları geliştirmek için yapacağı girişimlerde erkek yaşlı yetişkinlere öncelik verebilir. Eğitim ve gelir düzeyi düşük yaşlı yetişkin gruplarında pandemilerle ilgili bilgi ve farkındalığı artırmak için, yerel yönetimlerle ve toplum liderleriyle işbirliği içerisinde çalışarak girişimler planlanabilir.

Yaşlı yetişkinler pandemiye karşı daha savunmasızdırlar ve koruyucu önlemlerin alınması konusunda daha fazla desteğe ihtiyaç duyarlar (12, 21). Bu nedenle hemşireler, toplumda yaşayan yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığını belirleyerek ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini daha iyi anlayabilir, onların pandemiye karşı daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olabilirler. Ayrıca yaşlı yetişkinlerin pandemi farkındalığının artırılması, genel olarak toplumsal farkındalığın da artmasına katkıda bulunabilir. Bu sayede pandemiye karşı daha bilinçli ve duyarlı bir toplum oluşturulabilir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma için etik kurul onayı Bayburt Üniversitesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih: 23.05.2022/Karar sayısı:114-06).

Araştırmacıların Katkı Oranı: Tüm yazarlar makaleye katkıda bulunmuştur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansal Destek: Çalışma için finansal destek kullanılmamıştır.

Hasta Onamı: Tüm katılımcılardan verilerin kullanımına dair aydınlatılmış onam alınmıştır.

Teşekkür: Bayburt Merkez 4 Nolu Aile Sağlığı Merkezi çalışanlarına ve araştırmaya gönüllü olarak katılan yaşlı yetişkinlere teşekkür ederler

KAYNAKLAR

- Kivi M, Hansson I, Bjälkebring P. Up and About: Older Adults' Well-being During the COVID-19 Pandemic in a Swedish Longitudinal Study. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci.* 2021;76(2):e4-e9..
- Finlay JM, Kler JS, O'Shea BQ, Eastman MR, Vinson YR, Kobayashi LC. Coping During the COVID-19 Pandemic: A Qualitative Study of Older Adults Across the United States. *Front Public Health.* 2021;9:643807.
- Derrer-Merk E, Reyes-Rodriguez MF, Salazar AM, Guevara M, Rodriguez G, Fonseca AM, et al. Is protecting older adults from COVID-19 ageism? A comparative cross-cultural constructive grounded theory from the United Kingdom and Colombia. *J Soc Issues.* 2022;78:900-23.
- Landa-Blanco M, Landa-Blanco A, Mejía-Suazo CJ, Martínez-Martínez CA. Coronavirus Awareness and Mental Health: Clinical Symptoms and Attitudes Toward Seeking Professional Psychological Help. *Front Psychol.* 2021;12:549644.
- Özer Ö, Özkan O, Büyüksirin B. Examination of Pandemic Awareness, Death Anxiety, and Spiritual Well-Being in Elderly Individuals. *Omega: J Death Dying.* 2022; Online first:1-20.
- Desmawati A, Sholihatunnisa D, Sulistyawati PD, Dewi GV, Supendi KAF, Az-Zahra F. Determinant Of The Covid-19 Adaptation Readiness Model. *J Pharm Negat Results.* 2023:173-80.
- Bendien E, Verhage M, Lindenberg J, Abma T. Toward Age-Friendly Policies: Using the Framework of Age-Friendliness to Evaluate the COVID-19 Measures from the Perspectives of Older People in the Netherlands. *J Aging Soc Policy.* 2023; Online first:1-21.
- Chen C, Xu T, Chen Y, Xu Y, Ge L, Yao D, et al. Does health literacy promote COVID-19 awareness? Evidence from Zhejiang, China. *Front Public Health.* 2022;10:894050.
- Jun SP, Yoo HS, Lee JS. The impact of the pandemic declaration on public awareness and behavior: Focusing on COVID-19 google searches. *Technol Forecast Soc Change.* 2021;166:120592.
- Frögren J, Schmidt SM, Kylén M, Jonsson O, Slaug B, Iwarsson S. Awareness of and attitudes towards public involvement in research on ageing and health among older people in Sweden. *PLoS One.* 2022;17(6):e0269993.
- Mukhlis H, Widyastuti T, Harlianty RA, Susanti S, Kumalasari D. Study on awareness of COVID-19 and compliance with social distancing during COVID-19 pandemic in Indonesia. *J Community Psychol.* 2022;50(3):1564-1578.
- Gallè F, Sabella EA, Roma P, et al. Knowledge and Lifestyle Behaviors Related to COVID-19 Pandemic in People over 65 Years Old from Southern Italy. *Int J Environ Res Public Health.* 2021;18(20):10872.
- Akbar MA, Juniarti N, Yamin A. The Roles of Community Health Nurses' in Covid-19 Management in Indonesia: A Qualitative Study. *Int J Community Based Nurs Midwifery.* 2022;10(2):96-109.
- TÜİK. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2022. 27 Mart 2023 tarihinde
- Arpacı I, Seong M, Karataş K. Pandemic awareness scale (PAS): Evidence of validity and reliability in a Turkish sample during the COVID-19 pandemic. *Trends Psychol.* 2022;30(2):316-27.
- Hayran M, Hayran M. Sağlık araştırmaları için temel istatistik. İkinci baskı. Ankara: Omega Araştırma; 2018. p:95-108.
- George D, Mallery P. IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference. 5th ed. Routledge; 2019. p:113-4.
- Abdel Fattah FAM, Dahleez KA, Mohamed AHH, Okour MK, AL Alawi AMM. Public health awareness: knowledge, attitude and behaviors of the public on health risks during COVID-19 pandemic in sultanate of Oman. *Glob Knowl Mem Commun.* 2022;71(1/2):27-51.
- Tümer A, Aygün G, Tuna M. 60 yaş ve üstü bireylerde Koronavirüs (COVID-19) farkındalığı ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *İzmir Democr Univ Health Sci J.* 2022;5(2):304-16.

-
20. Romero Starke K, Petereit-Haack G, Schubert M, et al. The Age-Related Risk of Severe Outcomes Due to COVID-19 Infection: A Rapid Review, Meta-Analysis, and Meta-Regression. *Int J Environ Res Public Health*. 2020;17(16):5974.
21. Wolf MS, Serper M, Opsasnick L, et al. Awareness, Attitudes, and Actions Related to COVID-19 Among Adults With Chronic Conditions at the Onset of the U.S. Outbreak: A Cross-sectional Survey. *Ann Intern Med*. 2020;173(2):100-109.